

Professor Qulu Məhərrəmlinin publisistika yaradıcılığında artıq dəfələrlə dediyimiz kimi, Qarabağ mövzusu əsas xətt kimi keçir. Demək olar ki, həm ölkə daxilində, həm də dünya siyasətində Qarabağa daxil olan hər hansı bir hadisə onun diqqətindən kənarda qalmır. Əsas da ona görə ki, Qarabağ məsələsinin ölkənin bütün iqtisadi, siyasi, hərbi imkanlarının səfərbər olunması ilə həllinin mümkünlüyünü bilir. Bu, böyük səhərdir. Hətta onun özünü dediyi kimi (və ilin sitatına çevrilmiş), Qarabağda sivilizasiyalar yox, siyasi maraqlar toqquşur. Dəqiq ifadədir. Demək, bu güc savaşında hər kəsin öz döyüş mövqeyi var. Qulu Məhərrəmlisi isə təbiət etibarilə öz cəsarəti və intellekt imkanlarına görə ön atış mövqeyində vuruşmağı özünə borc bilir. Əlbəttə, professor Qulu Məhərrəmlinin savaş meydanı sırf mənəvi mahiyyət daşıyır. O, qələmə ilə döyüşür. Məqsədi də insanları böyük gücə qarşı dayanmaq üçün mənəvi cəhətdən səfərbər etməkdir. O yaxşı bilir ki, siyasi, iqtisadi, hərbi imkanların səfərbərliyi ilə hərəbər mənəvi səfərbərlik də əsas şərtidir. Demək, onun yazılarında əsas məqsəd insanları ruh etibarilə öz cəhətdən silahlandırmaq, onları təşkil etmək, böyük siyasətin gizlinlərini xalq üçün açmaq, cəmiyyəti onu gözləyən tələblərdən vaxtında xəbərdar etməkdir.

Əli Rza XƏLƏFLİ

mi, professoru Qarabağ mövzusu bir an da tərk etməyib. Bütövlükdə mətbuat, sosial şəbəkə Qulu Məhərrəmlinin Qarabağ mövzusunda bütün diqqətlərin mərkəzinə çəkməsi üçün vasitə olub, açıq meydan olub. Nədənsə bu məqamda Qulu Məhərrəmlinin savaş mənzərəsini Mirzə Ələkbər Sabirin "Molla Nəsirəddin" jurnalının nəşrə başlaması ilə özünə yeni meydan tapmasına bənzədim. Sanki Qulu Məhərrəmlisi Qarabağ mövzusunda yazıları ilə cəmiyyətin hər bir üzvünə, ayrı-ayrılıqda hər bir azərbaycanlıya məktub ünvanlayır. Elə bil ki, belə bir mesaj verir: oxu, oxumasın bilməyəcəksən (Sabir: "al gəldi, molla əmi"). Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, silsilə Qarabağ hekayətlərini xatırladan bu yazıların hər birinin sonluğunda gələcəyə ün-

ratmaq çox vacibdir. Necə ki, vaxtı ilə Məmməd Səid Ordubadi "Qanlı sənələr" kitabını yazmışdı və həmin kitab az qala 70 ildən çox bir dövr ərzində örtüdə saxlanmışdı. 80-ci illərin sonunda erməni vandalizmi İrəvanda teatr meydanında, Xankəndidə "Miatsun" çağırışları başlayanda Məmməd Səid Ordubadinin həmin kitabı yada düşdü, tələmtələsik nəşr olundu, erməni məkrinin çoxlu sirləri üzə çıxdı və demək olar ki, hadisələr elə M.S.Ordubadinin təsvir etdiyi istiqamətdə cərəyan etdi.

İndi ayrı-ayrı hekayətlər haqqında qısa xülasə şəklində məlumat vermək müəllifin məqsədlərinə bir az da aydınlıq gətirərdi.

Əvvəlcə "Qərrib ölkədəki əsgərin ağırları" hekayəti. Bu yazıda müəllif vaxtı ilə Qarabağda döyüşmüş, Xocalı qırğınlarının şahidi olmuş, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, dostu, komandiri Aqil Quliyevi itirmiş, özü də ağır yaralananaraq təsadüfən sağ qalmış bir döyüşçünün dolanmış ucbatından baş alıb Rusiyanın içərilərinə çıxıb getməsi, oradakı həyat tərzini, yaşam yolu, ən başlıcası, vətən ağırları çözüldür. Maraqlıdır ki, müəllif özü də 1992-ci ilin yanvarında elə Xocalıda çəkiliş vaxtı Cabbarı görmüş, onun və döyüş yoldaşlarının cəngavərlik, qorxmazlıq ruhunu lentin yaddaşına köçürmüşdür və bu yazıda da həmin xronikamı təzədən yada salır. Həmin döyüşçü Cabbar 92-ci ilin yanvarında gördüyü telejurnalist Qulu Məhərrəmlini unutmur, hər ilin Xocalı günündə ona zəng edir: "Harada olursa-olsun, o, fevralın

ba bitməyib, ona görə hələ də üzü gülmür. Üzü həm də ona görə gülmür ki, keçmiş döyüşçülərin məmləkətdə adam kimi yaşaya bilməməsindən gileylidir. Qərrib məmləkətdə ömür sürməyə məhkum edilmiş keçmiş əsgəri ağrıdan başqa səhərlər də var. "Bura gələnələr vətəndən yaxşı xəbərlər gətirmir, deyirlər, dolanmış yox, iş yox, hər yerdə də rüsvət və ədalətsizlik var. Bunlar bizi çox ağrıdır". Belə xəbərlərdən üzülmə, ağrıyıb-sızlanma təkcə Cabbarıdır? Təkcə elə bu mətn bəs edir ki, görəsən, Qulu Məhərrəmlisi kiçik bir süjetin içərisində necə maneəvərlər edib. Xalqın, insanların Qarabağ uğrunda savaş üçün səfərbər olunmasında mənəvi realitəsinin necə vacib olduğuna diqqəti yönəldə bilir. Bu yazıda yazıçı məharəti ilə siyasi şərh üstasının istedadı birləşə bilir. Yazı bərbəşə oxucu düşüncəsinin mərkəzinə hədəfə alır. Axırda da sualı ilə sanki vermədiyi başqa bir sualı üzə çıxarır: ya başa düşməli-sən, ya məhv olub sıradan çıxmalı-sən.

"Qarabağda azan səsi". Bu hekayətdə müəllif Ramiz Rövşəndin belə bir epigraf gətirir: "Düşmənləri səzlə qovarıq torpağımızdan, Yetimlərə köynək tikərik bəyragımızdan". Yetimlərə bəyragdan köynək tikməyin ciddiyyəti həm şairin, həm də şairin sözüni epigraf gətirən yazı müəllifinin məqsəd ciddiyyətinə xəbər verir.

Demək, qəzetlərdə, telekanallarda belə bir məlumat gedir ki, cəbhə xəttinə yaxın olan bölgələrdə azan

"GƏLƏCƏYƏ ÖN SÖZ"

II. Qarabağ: yaşayan tarixin təzadları

1. Hər vaxtın öz yazısı

Burada "Gələcəyə ön söz" kitabına toplanmış Qarabağ xronikası ilə bağlı yazıların təkcə adını çəkmək bəs edir ki, onun bütün imkanları Qarabağ mənəfiyyəti naminə səfərbər etməsinin mahiyyətini anlamaq: "Qərrib ölkədəki əsgərin ağırları", "Qarabağda azan səsi", "Qarabağda sivilizasiyalar yox, siyasi maraqlar toqquşur", "Yenə ki prezident üzə gəldi", "Forpostun qara günləri", "Göz yaşlarında islanan Qarabağ problemi", "Virtual Qarabağ şikəstəsi" – bu yazıları Qulu Məhərrəmlisi 2013-cü ildə qələmə alıb. Əlbəttə, Qarabağ mövzusunda 2014-cü ildə də davam etdirib. "Qarabağ danışıqlarında model axtarışı", "Kırım böhranı Qarabağın sonudurmu?", "Ukraynada Qarabağ sənərisi", "İngilislərin "Mavi kitab"dan başlanan erməni genosidi", "İyirmilərin görüşündən Qarabağdakı: hər şey mavi, masmavi", "Qarabağ problemində 5 rayon illüziyası", "Frau Merkelin bir cümləsi" – bu yazılar isə 2014-cü ildən başlayaraq, 2018-ci ilin sonunadək davam edən tarixlərdə qələmə alınıb. Göründüyü ki-

Qulu müəllim, ilk növbədə, televiziya adamıdır, milli televiziyanın inkişafına misilsiz töhfələr vermiş, onu yeni veriliş formatları ilə zənginləşdirmiş, tələməkdə "Səhər" kimi bir program yaratmış böyük peşakar, bənzərsiz aparıcı, medianın vicdanlı təmsilçisidir.

Cəmil HƏSƏNLİ,
tarix elmləri doktoru, professor

2013-cü ilin sitatı:

"Qarabağda sivilizasiyalar yox, siyasi maraqlar toqquşur".

Qulu Məhərrəmlisi

vanlanan sual var, elə bil ki, növbəti yazıda homin suala cavab verilir. Beləliklə, Qarabağ hekayətlərinin zəncirvari əlaqəsi yaranır. Bu hekayətlərin birini digərindən ayırmaq, təcrid etmək olmur, sanki oxucu hiss edir ki, arada nəso qırıldı. Hansısa bir boşluğa Qulu Məhərrəmlisi diqqətdən kənarda qoya bilməzdi.

Yeri gəlmişkən, qeydlərimizin sonuna saxlamadan burada bir təklif də vermək istərdik; ancaq Qarabağ mövzusuunu əhatə edən yazıları bir yerdə toplamıq, ayrıca kitab halında nəşr etmək, gələcək yüz illiklər üçün ehtiyat mənəvi silah anbarı ya-

26-da mütləq məni axtarır, Rusiyanın müxtəlif şəhərlərindən zəng edir. Hal-əhvəldən sonra Xocalıdan, həlak olmuş döyüş dostlarından, qatıl yitilmiş qocalardan və uşaqlardan, bir də Azərbaycanın bugünkü dardlarından danışırıq. Bir qayda olaraq, söhbətin sonunda vətən üçün darıxdığı və fürsət düşən kimi Bakıya qayıdacağını deyir. Deməyini deyir, amma gəlmiş, bəlkə də, gəlmək istəmir...". Bu bir neçə cümle Qulu Məhərrəmlinin hekayəti nə üçün qələmə aldığı məniyyətinə işıq salır və yazısının sonunda bir də həmin mahiyyətə qayıdır: "Cabbar üçün mühəri-

veriləcək. Və bu azan düşməni mənə sındırır kimi, insanların mənə ruhən səfərbər edəcək, hər kəsə bir mənəvi rahatlıq gətirəcək. Qulu Məhərrəmlisi çox ustalıqla azan əleyhinə danışıq fanatik dindarları öz üzərinə qaldırır, hələ bəlkə azanın üstün tərəflərini bir az da məhrəmlilik şərh edir. Amma iş burasındadır ki, o, düşməne qarşı daha real, düşməni qüvvələrə təsir gücündən ala biləcək təkliflər verir. Düşmənlərin cəyəcər ruhuna təsir edəcək radiokanalın açılması, erməni dilində Ermənistana fəlakətə aparan siyasəti ifşa edən verilişləri təşkil etməyin vacibliyindən danışır və işlər-istəməz hər kəsi inandırma bilir ki, düşməne qarşı mənəvi savaş necə və hansı üsullarla aparılmalıdır. O, yazının sonunda bir tövsiyəni də gətirir. Demək, bu məsələlərlə bağlı vaxtı ilə Xankəndi darınsından deputat olmuş Fəra xanım da, mənəvi müzakirələr aparır. Təvsiyəni də mahiyyəti budur ki, həmin təkliflər elə kağız üzərində qalmışdır.

(Davamı 5-ci səhifədə)

08 sentyabr 2021-ci il

(Əvvəli 4-cü səhifədə)

"Qarabağda sivilizasiyalar yox, siyasi maraqlar toqquşur". Müəllif bu yazının yaranma səbəbini belə çatdırır: *"Rus tarixçi Oleg Kuznetsovun İsveçin nüfuzlu "Qafqaz. Qloballaşma" jurnalında çap olunmuş "Qarabağ münaqişəsi: sivilizasiyaların toqquşması" məqaləsi bu qənaətimi bir az da dərinləşdirdi. Kifayət qədər tutarlı arqumentlərə, zəngin tarixi-kulturoloji faktlara əsaslanan məqalədə Cənubi Qafqazın ən "uzunömürlü" münaqişəsi təhlil olunur".* Elə təkcə bu məlumat bəs edir ki, müəllifin opponent yanaşmasının nə qədər səviyyəli olduğunu görə bilək. Əvvəlcə sadəcə məlumat verir. Yəni bu məlumatdan anlaşılır ki, rus tarixçisi kifayət qədər dərin məzmunlu bir məqalə yazıb. Ancaq Qulu Məhərrəmli məsələni bu cür qoymur, o, oxucusuna çatdırır ki, heç də məsələnin mahiyyəti sivilizasiya fərqi ilə bağlı deyil. Münaqişənin kökündə maraq dayanır, ermənilərin qəsbkarlıq niyyəti dayanır. O cümlədən, erməniləri qızışdıran qüvvələrin maraqları da bu münaqişənin davamlılığında əsas şərtidir. *"Yüz ildən çoxdur ki, "Daşnaksüt-yun"un qızışdırıcı ekstremizm püskürən ideoloji şüarları məhz bu ideyalardan qaynaqlanaraq beyinlərə yeridilir".* Bir sözlə, erməni ideoloqları *"Böyük Ermənistan"* xülyasını gerçəkləşdirmək adı altında tərəfdarlarını səfərbər edərək yürüşə başlayıb.

Daha bir yazıda - *"Yenə iki prezident üz-üzə gəldi"* - Qarabağ məsələsi ilə bağlı düşüncələrini davam etdirir. 23.11.2013-cü ildə həftənin gündəmində olan bir görüşün örtülü tərəflərinə işıq salmağa cəhd edən müəllif əslində nəticəsiz olan görüşdən sonra iki ölkənin imkan mənzərəsini açıqlayır: *"Azərbaycan Qarabağ probleminin həlli ilə bağlı son illər strateji baxımdan xey-*

1. Hər vaxtın öz yazısı

li təmkinli addımlar atmışdır. Yəni Qarabağ probleminin həllinə nail olmaq üçün Bakı o vaxt birmənalı qarşılanmayan Bişkek protokolu imzalandıqdan sonra üç mərhələli planı, demək olar ki, uğurla reallaşdırı bilməmişdir. Əvvəla, iqtisadi cəhətdən güclənmiş, beynəlxalq aləmdə siyasi mövqeyini möhkəmlətməmiş və nəhayət, Ermənistanın blokadasını davam etdirərək onu zəiflətməmiş, özü isə hərbi cəhətdən xeyli güclənmişdir. Təbii ki, bu addımları ilə Bakı özünü həm Rusiyanın qəzəbindən qorumuş, həm də Türkiyə, Avropa ölkələri, ABŞ və NATO ilə münasibətlərini qismən yeni mərhələyə çıxara bilməmişdir". Əslində, bu açıqlamanın özü də danışılarda qeyri-konstruktiv mövqe tutan Ermənistan prezidentinin öz ölkəsini hansı fəlakətə apardığının xəbərdarlığıdır. Tarix göstərdi ki, Serj Sarkisyanın və onun sələfi Köçəryanın Ermənistanı necə bəla gətirdiyi 44 günlük Zəfər müharibəsində bütün çıpaqlığı ilə üzə çıxdı.

"Forpostun qara günləri" yazısına müəllif belə bir ikinci başlıq da gətirir: *"Yeni geosiyasi çarpışmada Ermənistanı hansı fəlakətlər gözləyir?"* Bu qeydlərdə müəllif SSRİ-nin dağılmasından sonra müxtəlif durumlarda problemləri ilə üz-üzə qalan postsövet ölkələrinin mövcud vəziyyətinə diqqət yetirir. Cənubi Qafqazda yaranmış vəziyyətin əsas səbəbini Rusiyanın yaratdığı düyündə görür. Avropada da əslində mövcud vəziyyət haqqında aydın təsəvvür var. Bunu müəllif Avropa Birliyinin Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin Vilnüsdə keçirilən iki günlük sammitində (30.11.2013) 30-dan çox ölkənin iştirak etdiyi toplantıda aşkarlanan faktlar əsasında şərh edir. Nəhayət, Ermənistanla bağlı müəllifin belə bir ironiyası da diqqəti çəkir. O, Ermənistanın Gömrük İttifaqına qoşulması ilə bağlı Rusiyanın mövqeyini belə bildirir. Rusiyanın *"Ermənistanın başına keçirdiyi cilovu daha bərk sıxmış olur"*. Və nəhayət, özünün ənənəvi sualını qoyur: Moskva öz qara gün forpostu Ermənistanı nə verə bilər? Cavabı özündə olan bu ritorik sualın da əsil mahiyyəti ötən il 44 günlük Qarabağ savaşı ilə tam üzə çıxdı. Ermənistanın zəlif vəziyyətinə Moskva yalnız uzaqdan baxmaqla kifayətlənirdi.

"Göz yaşlarında islanan Qarabağ problemi" – bu hekayət də maraqlı faktlara istinadlı ilə diqqəti çəkir. Müəllif bu problemin dünyaya çıxışını belə bir tezislə ifadə edir: Qarabağ problemi... dünyaya beynəlxalq hüququn və müasir piarın məntiqi ilə təqdim olunmalıdır. Doğru qənaətdir, ancaq bu hekayət haqqında geniş danışmağa lüzum görmürük. Çünki həmin hekayət bir çox motivləri ilə *"Zamanın rəngləri"* kitabında verilmişdi və biz bu bərdə danışmışdıq.

Bütün hallarda bu gün Ermənistan çalışır ki, problemi yenedən dünyanın siyasi gündəminə gətirsin. Ancaq çox güman ki, buna nail ola bilməyəcək. Çünki Azərbaycanda problemi bütövlükdə, hətta açıq qalan tərəfləri ilə birlikdə nəzarətdə saxlaya biləcək siyasi iradə var.

02.09.2021